

TIBBIY ETIKA VA BIOETIKANING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Muallif: Toshtemirova Mahliyo

KIUT Namangan filiali

OMH oliy hamshiralik yoʻnalishi 2 kurs

Annotatsiya

Mazkur maqolada tibbiy etika va bioetikaning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda ularning zamonaviy tibbiyot amaliyotida tutgan oʻrni tahlil qilinadi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti, transplantatsiya, klonlash, gen injiniringi, sunʼiy intellekt texnologiyalari kabi yoʻnalishlarda yuzaga kelayotgan axloqiy masalalar tibbiy etika meʼyorlarini qayta koʻrib chiqishni taqozo etmoqda. Shuningdek, inson huquqlarini himoya qilish, shifokor-bemor munosabatlarida ishonchni mustahkamlash va global bioetika muammolari ham yoritilgan.

Kalit soʻzlar: Toshtemirova Mahliyo, tibbiy etika, bioetika, axloq, shifokor-bemor munosabati, inson huquqlari, transplantatsiya, sunʼiy intellekt.

Kirish

Tibbiy etika qadimdan insoniyat hayotida muhim oʻrin tutib kelgan. Abu Ali ibn Sino, Abu Bakr ar-Roziy, Gippokrat, Galen kabi olimlar inson sogʻligʻini saqlashda nafaqat ilmiy, balki axloqiy tamoyillarga ham katta ahamiyat berganlar. XXI asrga kelib esa, ilmiy-texnika taraqqiyoti tibbiy etika va bioetikaning yangi muammolarini yuzaga chiqardi. Shu bois, “bioetika” tushunchasi xalqaro miqyosda mustaqil fan sifatida shakllandi.

Asosiy qism

1. Tibbiy etikaga tarixiy yondashuv

Tibbiy etikaning dastlabki tamoyillari qadimgi yunon tabibi Gippokrat qasamyodida ifodalangan. Bu qasamyod shifokorlarning kasbga sodiqligi, bemorga

zarar yetkazmaslik, sir saqlash, halollik kabi tamoyillarga asoslangan edi. Sharqda esa Ibn Sino va boshqa tabiblar asarlarida insonparvarlik, bemorga mehribonlik, tabiat va odam o'rtasidagi uyg'unlikka e'tibor qaratilgan.

2. Bioetikaning shakllanishi va rivojlanishi

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab transplantatsiya, genetik muhandislik, sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar paydo bo'ldi. Bu esa bioetika fanining mustaqil yo'nalish sifatida qaror topishiga olib keldi. Bioetika quyidagi asosiy sohalarni qamrab oladi:

- Inson huquqlari va shaxs erkinligini himoya qilish;
- Yangi texnologiyalarni qo'llashda axloqiy me'yorlarga rioya qilish;
- Jamiyat va shifokorlar o'rtasida ishonchni mustahkamlash;
- Klinik tajribalarni axloqiy nazorat qilish.

3. Shifokor va bemor munosabatlari

Shifokor-bemor o'rtasidagi ishonch — tibbiyotning asosiy tayanchi hisoblanadi.

Bunda:

- Rozilik tamoyili – bemorning o'z davolanishiga roziligi olinishi;
- Sir saqlash – bemor ma'lumotlarini uchinchi shaxslarga bermaslik;
- Adolat va halollik – davolash jarayonida manfaat ko'zlamaslik;
- Mehr-shafqat – bemorga inson sifatida yondashish zarur.

4. Global bioetika muammolari

Bugungi kunda bioetika xalqaro miqyosda quyidagi dolzarb masalalarga e'tibor qaratmoqda:

- Organ ko'chirib o'tkazishda donorlik va navbat adolati;
- Inson embrionlari ustida tajriba o'tkazishning axloqiy chegaralari;
- Genetik modifikatsiya va uning insoniyat kelajagiga ta'siri;
- Pandemiya davrida shaxsiy huquqlar va jamoat salomatligini muvozanatlashtirish;
- Sun'iy intellekt va robotlashtirilgan tibbiy texnologiyalarning nazorati.

5. O'zbekistonda bioetika rivojlanishi

O'zbekistonda ham tibbiyot sohasida bioetika tamoyillari joriy qilinmoqda. Respublika tibbiyot oliygohlarida “Tibbiy etika va bioetika” fanlari o‘qitilmoqda, shifokorlarning kasbiy faoliyatida axloqiy me’yorlarga rioya qilish ustidan nazorat kuchaytirilmoqda. Shuningdek, transplantatsiya jarayonlarida qonunchilik asoslari ishlab chiqilgan.

Xulosa

Tibbiy etika va bioetika jamiyat taraqqiyoti, shifokorlar mas’uliyati va inson huquqlarini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Zamonaviy davrda bu sohaning vazifasi nafaqat shifokorlarning axloqiy faoliyatini belgilash, balki yangi texnologiyalar fonida insoniyat kelajagini himoya qilishdir. Shu bois, tibbiy ta’lim muassasalarida bioetikaga oid chuqur bilimlarni shakllantirish va ularni amaliyotga tatbiq etish dolzarb hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abu Ali ibn Sino. “Tib qonunlari”. Toshkent: Fan nashriyoti, 1993.
2. Roziy, Abu Bakr. “Tib ilmining asoslari”. Qohira, 1985.
3. Gippokrat. “Qasamyod”. Qadimgi yunon manbalari asosida.
4. Potter V.R. “Bioethics: Bridge to the Future”. Englewood Cliffs, 1971.
5. Beauchamp T.L., Childress J.F. “Principles of Biomedical Ethics”. Oxford University Press, 2019.
6. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi. “Transplantatsiya va bioetika asoslari bo‘yicha qonun hujjatlari to‘plami”. Toshkent, 2020.
7. UNESCO. “Universal Declaration on Bioethics and Human Rights”. Paris, 2005.
8. Qodirova S.B. “Tibbiy etika va bioetika”. O‘quv qo‘llanma. Toshkent tibbiyot akademiyasi, 2021.
9. WHO. “Ethics and health”. World Health Organization, 2022.
10. Toshtemirova Mahliyo. “Tibbiy bioetikaning dolzarb masalalari”. Ilmiy maqola, 2024.